Scris de Pr. Serafim Rose
Vineri, 18 Decembrie 2020 11:23

În continuare, pentru a avea un tablou complet al revoluției timpurilor noastre, ne vom îndrepta privirea către un număr de gânditori din secolul al XIX-lea care au fost numiți „reacționari”, adică oameni care erau împotriva revoluției. Văzând argumentele care se aduceau împotriva revoluției și văzând cum o parte din ei erau influențați de idei mai profunde, pe care le împărtășeau cu revoluționarii, vom avea o imagine mai amplă a adâncimii până la care merge această revoluție.

După răsturnarea lui Napoleon, noua ordine europeană în 1815 a fost reacțiunea: Sfânta Alianță. Monarhiile din Europa au fost restaurate și a existat o reacție categorică. Tendințele revoluționare erau descurajate și chiar strivite.

Rusia a deținut un rol primar în toată această mișcare, până și Țarul Alexandru luând poziție, chiar dacă tinerețea sa a fost influență puternic de masonerie. Mai târziu, după Congresul de la Viena, țarul a început să-și dea seama că revoluția este o problemă serioasă, iar creștinismul

reprezenta cu totul altceva decât ceea ce își închipuise el până atunci. O înrâurire deosebită asupra sa a avut Arhimandritul Fotie, cel care l-a convins că masonii doreau cu înflăcărare să distrugă imperiul rus, avertizându-l în același timp asupra tuturor acelor protestanți care mișunau prin Rusia, și a Societăți Biblice. Când a izbucnit o revoluție în Spania, în 1820, el s-a arătat dispus să trimită 100.000 de cazaci pentru a o înăbuși. Celelalte puteri europeni au decis că este prea riscant și că ar fi mai bine să-i lase pe francezi să se ocupe. Iar francezii s-au ocupat și au înăbușit revolta. Dar din acel moment țarul rus a devenit foarte conștient de responsabilitatea sa în a lupta contra revoluției, în special în interiorul Rusiei și, acolo unde era posibil, în afara Rusiei. A existat o singură excepție, și anume, în cazul revoluției grecești contra turcilor, pe care Rusia a susținut-o.

Mai târziu în ’27-‘28, când turcii amenințau că vor cuceri din nou Grecia, Țarul Nicolae, un monarh ultraconservator, a venit în ajutorul grecilor, deși Metternich, marele om de stat l-a avertizat că aceștia erau tot masoni și rebeli, precum toți ceilalți. Dar țarul a răspuns: „Oricum, sunt ortodocși, iar noi venim în ajutorul regatelor ortodoxe”. Și mulțumită în mare parte țarilor ruși, Grecia a devenit un regat și astăzi este un stat independent, fără să fie stăpânită de turci.

Metternich

Principalul om politic al aceste perioade, în vestul Europei, a fost Metternich, ministrul de externe al Imperiului Habsburgic. El a fost purtătorul de cuvânt al mișcării conservatoare, deși nu era atât de reacționar pe cât se spunea. Există o scurtă descriere a filosofiei sale în aceste cărți despre epoca postrevoluționară.

La rândul lui, Metternich s-a născut în anii ‘70 ai secolului al XVIII -lea, în 1773, și a murit în 1859.

A fost fiul unei familii de nobili catolici din Rhineland, și a fost martorul exceselor iacobine în tinerețe, adică al exceselor revoluționare, la Strasbourg, „acolo unde i s-a întărit disprețul pentru democrațiile de gloate, în același timp în care i s-a consolidat credința în societatea europeană bazată pe civilizația latină, sfințită de credința creștină și împodobită de timp.” A crescut cu o mare evlavie față de tradiție. Vechiul Regim a rodit în el cel mai capabil, dacă nu cel mai nobil, reprezentant al său. A fost un vlăstar minunat al unei epoci care este acum doar o amintire: un aristocrat cizelat și politicos, imperturbabil, urban, liniștit, un patron al artelor, un diplomat de prim rang, un iubitor al frumosului, al ordinii și tradiției, poate un pic cinic, dar mereu politicos și fermecător... A intrat în diplomația austriacă și și-a făcut un nume prin intimidarea lui Napoleon, în zilele critice din 1813, după retragerea acestuia de la Moscova. După căderea Împăratului, el a domnit ca „prim ministru al Europei” până când Revoluția de la 1848 l-a detronat.

Și-a dat seama că trăia într-o epocă de tranziție. Vechea ordine, care părea atât de consolidată și sigură, se destrăma peste tot și nimeni nu putea prezice ce îi va lua locul. Înainte să fie atins un nou echilibru, trebuia să treacă o perioadă de anarhie și haos. Munca de-o viață a lui Metternich a fost de a amâna colapsul cât de mult posibil și de a menține cu orice preț stabilitatea în acele vremuri. Era pe deplin conștient cu privire la caracterul tranzitoriu al realizărilor sale, remarcând acru că și-a petrecut viața proptind instituții roase de viermi, că ar fi trebuit să se fi născut în 1700 sau în 1900, deoarece nu s-a potrivit niciodată în Europa revoluționară a secolului al XIX-lea.

Știa că „viitorul este al democrației și naționalismului, iar tot ceea ce era sfânt pentru el – monarhia, Biserica, aristocrația, tradiția – era condamnat. Însă datoria sa era de a rezista, de a se retrage, dacă este nevoie, până la ultima linie de apărare, înainte de a ceda.”

Era împotriva „îngâmfaților”, adică a acelor revoluționari care se ridicau mereu împotrivă, cu teoriile lor egotiste, conform cărora ei urmau să refacă societatea. Metternich a fost răsturnat în 1848 în noul val de revoluții care a înghițit întreaga Europă.

În această perioadă au existat trei importanți filosofi conservatori: unul în Anglia, unul în Franța, unul în Spania.

În Anglia, gânditorul despre care vorbim este Edmund Burke, unul dintre primii contestatari ai Revoluției Franceze, încă de la 1790, când a scris cartea sa de „Reflecții”, un volum care i-a inspirat pe mulți dintre acești noi neo-conservatori.

În această carte, „Reflecții despre Revoluția Franceză” el afirmă: „Dar sunt distrugerile și demolările cele care fac dovada capacităților cuiva? Gloata voastră (adică revoluționarii – notă P.S.R.) poate la fel de bine să facă cel puțin tot atât cât a înfăptuit și Adunarea voastră. Cea mai superficială cunoaștere și modul cel mai grosolan de a proceda sunt mai mult decât suficiente pentru a înfăptui această sarcină. Furia și frenezia pot distruge într-o jumătate de ceas mai mult decât pot ridica într-o sută de ani, prudența, capacitatea de a delibera și prevederea (...) A conserva și a reforma în același timp este însă cu totul altceva. Spiritul de inovație este, de regulă, rezultatul unui caracter egoist și a unor concepții limitate. Poporul care nu a privit niciodată înspre strămoșii lui nu-și va ridica niciodată privirile înspre posteritate. Prin intermediul unei politici constituționale, care lucrează după modelul naturii, noi primim, păstrăm și transmitem modalitatea noastră de a guverna și privilegiile noastre în același fel în care ne primim în proprietate și viețile noastre, în care le posedăm și le transmitem mai departe. Instituțiile rezultate din acest mod de a acționa, bunurile Fortunei și darurile Providenței ne sunt transmise și le transmitem mai departe în același mod și urmând aceeași ordine. Sistemul nostru politic este situat într-o justă corespondență și simetrie cu ordinea lumii și cu modul de a exista caracteristic unui corp permanent, compus din părți aflate în schimbare. De aceea prin intervenția acestei uluitoare înțelepciuni, care face posibilă contopirea misterioasă și măreață a rasei umane, întregul, condiționat temporal, nu este niciodată bătrân, între două vârste sau tânăr ci mereu statornic și neschimbător, de-a lungului cursului variat al necontenitei decăderi, descompuneri, renașteri și înfloriri.

Astfel, într-un stat care urmează în acțiunile lui cursul naturii, noi nu suntem niciodată pe de-a întregul inediți în ceea ce îmbunătățim, după cum nu suntem niciodată demodați în ceea ce păstrăm (...) Dacă ar fi să definesc modelul unui om de stat în viziunea mea, atunci acesta ar fi alcătuit din îmbinarea dintre o dispoziție naturală de a păstra și talentul de a ameliora."

Sunt, bineînțeles, cuvinte de bun simt, îndreptate împotriva acelora care doresc noul de dragul noului și care demonstrează că nu știu ce aduc pe lume. Iar atunci când aduc pe lume noul, ei dau peste cap întreaga societate. Însă el era, desigur, englez, iar ideea lui de conservatorism însemna prezervarea a ceea ce noi avem. Iar ceea ce noi avem este monarhia britanică, care dezvoltase deja ideea de democrație. În acele vremuri, erau un concept încă foarte conservator. Doar aristocrații aveau dreptul de a vota, cu alte cuvinte clasele superioare. Parlamentul nu era deloc reprezentativ pentru întreaga populație, dar evolua treptat în acea direcție. Mai mult, Burke era un anglican, o cădere chiar și din catolicism, care este o cădere din ortodoxie. Iar de aici apare noua religie a anglicanismului. Toate acestea înseamnă că, deși Burke este foarte conservator, nu există un principiu subiacent pe care să se bazeze. Așa că este doar o chestiune de timp până când acest tip de conservatorism se transformă, așa cum vedem astăzi, într-o formă foarte democratică și deja utopică. Așadar, acest conservatorism nu va avea o bătaie foarte lungă.

Donoso Cortes

În această perioadă, un pic mai târziu, apare un al doilea gânditor conservator, (Juan) Donoso Cortes (foto), născut în 1809 și decedat în 1853. Cred că a fost un prinț, conte, oricum era cineva cu origine nobilă. În fapt, a fost marchiz de Valdegamas. Nu este foarte cunoscut în Apus, deși una dintre cărțile sale a fost tradusă în engleză. Cu toate acestea, el este cel mai filosofic dintre toți apusenii care au vorbit despre revoluție. Și-a scris cea mai importantă carte, „Eseuri despre catolicism, liberalism și socialism", în 1852.

El este cel mai relevant autor în această privință deoarece a sesizat că revoluția nu este ceva lipsit de scop. Cu siguranță, are un obiectiv care o împinge din spate. Ba chiar a afirmat că revoluția este teologică, deoarece pentru a o defini, ai nevoie de o teologie diferită.

În scrierile sale, l-a criticat în special pe cel mai mare anarhist al epocii sale, Proudhon, despre care vom vorbi în cursul următor. Așa cum vom vedea, Proudhon a fost un gânditor foarte adânc, cu mult mai adânc decât mulți revoluționari. Cortes îl citează chiar pe Proudhon la începutul cărții de care am amintit, în care vorbește „despre cum o mare problemă de teologie este mereu implicată în fiecare mare problemă politică":

„În amintirile sale de revoluționar, domnul Proudhon a scris aceste cuvinte remarcabile: „Este surprinzător cum dăm mereu peste teologie în toate problemele noastre politice!" Nu este nimic surprinzător aici cu excepția surprizei domnului Proudhon. Teologia, în măsura în care este știința lui Dumnezeu, reprezintă oceanul care conține și îmbrățișează toate lucrurile"

Toată această carte reprezintă o critică a liberalismului, dar în principal a socialismului, ca fiind curente îndreptate împotriva lui Dumnezeu. Liberalismul, de altfel, nici nu se bucură de un respect prea mare deoarece este văzut ca un intermediar între socialism și monarhie.

În timp ce Metternich îi numea pe acești revoluționari „îngâmfați”, Donoso Cortes îi numea „adoratorii de sine”. Dar îi admira mai mult decât pe liberali deoarece aveau, cel puțin, dogmele lor. Te poți lupta cu ei pe un front dogmatic. El a întrevăzut că sfârșitul influenței religioase asupra politicii, cu alte cuvinte, revoluția atee, va produce în viitor cel mai mare și mai distrugător despotism din istoria umanității. În fapt, într-unul din discursurile sale ținute în parlamentul Spaniei, în 1852, a afirmat că sfârșitul revoluției este Antihristul, pe care îl puteam vedea la orizont în secolul următor. Din acest punct de vedere, Cortes este un gânditor foarte profund. Vom da în continuare câteva citate generale despre liberali și socialiști:

„Școala liberală se găsește între două mări, socialismul și catolicismul, ale căror valuri mereu în avans o vor înghiți în cele din urmă ... Nu poate recunoaște suveranitatea constituită a poporului fără să devină democrată, socialistă și atee, nici nu poate admite suveranitatea lui Dumnezeu fără să devină monarhică și catolică.”

„Această școală este dominantă doar când societatea este amenințată cu disoluția, iar momentul ei de autoritate este acela, atât de efemer și fugar, în care lumea stă îndoindu-se între Barabas și Iisus, și ezită a alege între o afirmație dogmatică și o negație supremă. Doar într-o asemenea epocă, societatea permite să fie condusă de o școală care nici nu afirmă, nici nu neagă, ci face întotdeauna distincții. Astfel de perioade de îndoială agonizantă nu pot dura foarte mult. Omul este născut pentru a acționa și se va pronunța cu hotărâre fie pentru Barabas, fie pentru Iisus și va da la o parte tot ceea ce sofiștii au încercat să înființeze.”

„Școlile de gândire socialiste (prin care-i are în vedere pe Marx, Proudhon, Saint-Simon, Owen, Fourier și toți ceilalți – n.P.S.R.) au un mare avantaj față de școlile liberale prin aceea că ei atacă toate problemele și întrebările într-o manieră directă, dând întotdeauna o soluție peremptorie și decisivă. Forța socialismului constă în aceea că este un sistem teologic, dar este

distructiv doar pentru că este o teologie satanică.”

„Școlile de gândire socialiste, din moment ce sunt teologice, le vor învinge pe cele liberale deoarece ultimele sunt antiteologice și sceptice. Însă, în cele din urmă, din cauza elementului satanic, vor fi cucerite de catolicism care este în același timp teologic și divin. Reflexele socialiste par să fie de acord cu afirmațiile noastre, din moment ce urăsc catolicismul, și doar disprețuiesc liberalismul.”

Istoria pare să-i fi dat dreptate, deoarece într-adevăr comunismul a acaparat lumea iar democrația a devenit din ce în ce mai radicală și din ce în ce mai utopică, pentru a concura cu socialismul. Tot el afirmă:

„Catolicii afirmă că răul provine de la om și eliberarea de la Dumnezeu. Socialiștii afirmă că răul vine de la societate și eliberarea de la om. Cele două afirmații ale catolicilor sunt de bun simț și naturale, și anume că omul este om și face lucruri umane, iar Dumnezeu este Dumnezeu și face lucruri divine. Cele două afirmații ale socialismului susțin că omul înțelege și execută planurile lui Dumnezeu, în timp ce societatea face acte specifice omului. În cazul acesta, ce câștigă rațiunea umană când respinge catolicismul în favoarea socialismului? Nu refuză oare să primească ceea ce este evident și tainic, pentru a primi la schimb ceea ce este tainic și absurd?”

Raționamentele sale sunt foarte tăioase. A avut de asemenea și niște gânduri despre Rusia. Se

temea foarte tare de pericolul rusesc. Credea că Rusia va cuceri Occidentul, iar după ce se va întâmpla asta, va bea la rândul ei din otrava revoluției și va muri la fel ca Europa.

De Maistre

Vom vedea ce credea următorul gânditor despre Rusia. Poate că Joseph de Maistre este cel mai cunoscut dintre conservatorii radicali, adevărații reacționari. Nu a fost francez, ci sardinian, deși vorbea franceza. Pe atunci, Sardinia era un regat de limbă franceză. În fapt, el a fost ambasador al Sardiniei la St. Petersburg, în timpul și după domnia lui Napoleon.

S-a născut în 1753 și a murit în 1821. Este apologetul dreptului divin al regilor, conform tradiției răspândite în secolul al XVIII-lea. Chiar s-a simțit stânjenit că volumul său despre dreptul divin al regilor a fost publicat fără cunoștința sa. Îl scrisese cu câțiva ani înainte să fie publicat exact în momentul în care regele Bourboun restaurat, Louis al XVIII-lea, a acceptat constituția. Din acest motiv, regele credea că De Maistre este împotriva lui. Într-un final, a acceptat și a făcut compromisuri, desigur, dar a expus principiul dreptului divin. În opinia sa, scopul filosofiei sale și al filosofiei conservatoare este de a ucide definitiv întregul spirit al secolului al XVIII-lea. Este foarte tranșant. Nu dorește niciun fel de compromis cu Voltaire, Rousseau și Revoluția. Nimic. Răspunsul care trebuie dat Revoluției, afirmă De Maistre, este Papa și călăul.

„În fapt, are o pagină întreagă într-una din cărțile sale în care îl elogiază pe călău, care cu securea într-o mână ajunge noaptea acasă la soția sa, având conștiința curată deoarece și-a făcut datoria față de societate.”

Totuși, în fapt, el este foarte raționalist, doar că punctul său de plecare (spre deosebire de revoluționari) este diferit. El pornește de la catolicismul absolut. Este mai degrabă un filosof rece, dar foarte perspicace, cu o gândire foarte limpede. Își dă seama că ceilalți raționaliști, sau raționaliștii atei, încep fără Dumnezeu și sfârșesc în absurditate. A scris o carte despre Dumnezeu în societate care a apărut în timpul domniei lui Napoleon. Voi cita mai departe câteva pasaje din ea:

„Una din cele mai grave erori ale unui secol care le-a îmbrățișat pe toate (observați cum imediat își îndreaptă atenția spre secolul al XVIII-lea – n. P.S.R.) a fost de a crede că o constituție politică poate fi scrisă și creată apriori, în timp ce rațiunea și experiența susțin că o constituție reprezintă o lucrare divină și că tocmai cele mai fundamentale și esențiale elemente constituționale din legile unui popor sunt acelea care nu pot fi scrise.”

Acest citat merge foarte în adâncime deoarece aceste țări europene aveau un guvern legitim și propriile lor tradiții. Un monarh absolut nu este desigur absolut deoarece are în permanență limitări, în primul rând din partea bisericii, apoi din partea nobililor, apoi din partea supușilor. Niciun monarh absolut nu a fost vreodată tipul de despot absolut, cu excepția despoților revoluționari care nu au găsit niciun fel de tradiție care să-i oprească. Apoi, desigur că o

constituție nu este bucată de hârtie. Este ceva ce vine din experiența unui întreg popor, care se bazează în bună măsură pe religie.

Mai departe, De Maistre afirmă:

„Așadar, toate ne conduc înapoi spre această regulă generală: omul nu poate face o constituție și nicio constituție legitimă nu poate fi scrisă. Corpul legilor fundamentale care trebuie să constituie societatea civilă și religioasă nu au fost și nu vor fi niciodată scrise. Acest lucru nu poate fi făcut decât atunci când societatea este deja constituită, dar cu toate acestea este imposibil de precizat sau explicat în scris anumite articole individuale; însă întotdeauna aceste declarații sunt cauza unor foarte mari rele și întotdeauna îi costă pe oameni mai mult decât fac.”

Din acest punct de vedere, De Maistre este foarte înțelept. Acești oameni, care cred că vor putea dintr-odată să pună pe hârtie bazele unei noi organizări statale, sfârșesc prin crearea despotismului, fiind nevoiți să revizuiască constituția, pentru ca în final să o abolească și să întroneze un monarh de felul lui Napoleon.

În De Maistre, cel mai fanatic gânditor antirevoluționar, observăm ceva interesant. Deoarece era atât de antirevoluționar și în același timp foarte raționalist, el a ajuns la concluzii care nu se regăseau în filosofia europeană de până la el. A văzut că revoluția reprezintă o mișcare foarte puternică, și s-a gândit că trebuie a-i fi opus ceva la fel de puternic. Din acest motiv a devenit un apologet al Papei. Ba chiar a spus: „Fără papă, nu există creștinism.” Mai mult, a afirmat „Papa în sine însuși este creștinismul”, de parcă Papa ar reprezenta întregul creștinism.

Așadar, această poziție a sa anti-tradițională, fiind amenințată de revoluție, l-a condus la un nou tip de absolutism rațională: absolutismul Papei. În fapt, el a fost unul dintre principalii gânditori ale căror idei au condus la doctrina infailibilității papale, proclamată în 1870, o mișcare inovatoare, care nu mai existase până atunci la catolici. Atunci s-a afirmat că vine din trecut. Doar împotriva Revoluției a trebuit proclamată ca ceva nou. Cu alte cuvinte, Papa însuși este singura pavăză vizibilă care ne va proteja de Revoluție.

Este o carte destul de lungă, eu având ediția franceză a cărții despre Papă, scrisă de De Maistre. Vorbește aici despre multe alte lucruri, inclusiv despre Biserica Rusă și vom vedea ce spune în această privință. Ce este cert este că această carte reprezintă unul din documentele de frunte ale așa-zisului „ultramontanism”, adică doctrina infailibilității absolute a Papei. Totuși, este ceva nou chiar și pentru tradiția catolică. Este ceva absolut exterior care se poate opune Revoluției, iar motivul care l-a determinat să gândească așa ceva era faptul ca tradiția catolică se stingea, iar el credea că un fel de monarh absolut ar putea-o salva. Este ceva foarte logic. Vom vedea mai încolo ce va avea de spus Dostoievski despre acest subiect.

Cartea sa despre Papă a fost concepută ca un răspuns la o altă carte apărută în aceeași perioadă, în 1816, și scrisă de către ministrul rus, Sturdza, în care acesta declara sprea marea supărare a lui De Maistre, că Biserica Catolică este schismatică și doar Biserica Ortodoxă era adevărata Biserică a lui Hristos. Motivul pentru care De Maistre a fost atât de supărat a fost acela că pentru el catolicismul reprezenta singura pavăză contra Revoluției. Iar acești ruși, această țară barbară, îndrăzneau să spună că ei sunt Biserica una. În fapt, a descris Rusia ca o țară care trăiește într-o lene permanentă, dar care se trezește când și când, doar pentru a arunca vreo blasfemie contra Papei. I-a acuzat pe ruși că au ratat întreaga dezvoltare a civilizației apusene, fără să vadă că toată această dezvoltare este ceea ce a dus la Revoluție. Însă el nu a putut sesiza acest lucru deoarece a mers cu originea ideilor până la Renaștere. Evul Mediu nu suferă de nicio problemă, ba chiar este piscul civilizației, după el. În opinia lui De Maistre, singurul lucru important care lipsește în Rusia este idea universalismului, reprezentată de Papă. Vom vedea ce are de spus – și încă ceva foarte profund – Dostoievski tocmai despre acest universalism.